

Üç ayların ikincisi olan Şaban da fazilet bakımından son derece değerlidir. Bu hususta Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur:

وَهُوَ شَهْرٌ تُرْفَعُ فِيهِ الْأَعْمَالُ إِلَى رَبِّ الْعَالَمِينَ، فَأَجِبْ أَنْ يُرْفَعَ عَمَلِي وَأَنَا صَائِمٌ

“Ameller, Âlemlerin Rabbi’ne Şaban ayında arz edilir. Ben de amelimin oruçluyken O’na arz edilmesini isterim.”¹ Peygamber Efendimiz bu ayda bol bol oruç tutardı. Nitekim Âişe Validemiz’den (radiyallâhu anhâ) şöyle rivayet edilmiştir: “Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem) bazen o kadar oruç tutardı ki ‘Herhâlde hiç ara vermeyecek’ derdik. Bazen de oruca o kadar ara verirdi ki ‘Herhâlde hiç oruç tutmayacak.’ derdik. Resulullah’ın (sallallâhu aleyhi ve sellem), Ramazan dışında hiçbir ayı bütünüyle oruçlu geçirdiğini görmedim. Hiçbir ayda da Şaban ayındaki kadar oruç tuttuğunu görmedim.”² Kendisi bu ayda çok fazla oruç tuttuğu gibi ümmetine de öyle yapmalarını tavsiye buyurmuştur. “Ramazan’dan sonra en faziletli oruç hangisidir?” diye sorulan bir soruya Fahr-i Kâinat Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem): “Ramazan’ı tazim için Şaban ayında tutulan oruçtur.” diye cevap vermiştir.³ Şaban ayının 14’ünü 15’ine bağlayan gece Berat gecesidir. Bu kelime; berî olmak, aklanmak, suçsuz olmak gibi anlamlara gelir. Mü’minlerin bu gece günahlarından kurtulup temize çıkmaları umulduğundan dolayı ona bu isim verilmiştir. Bazı âlimlere göre Duhân sûresinin ilk âyetlerinde bahsedilen mübarek gece Berat gecesidir:

حَمِّمٌ ۝ وَالْكِتَابِ الْمُبِينِ ۝ إِنَّا أَنْزَلْنَاهُ فِي لَيْلَةِ مُبَارَكَةٍ ۝ إِنَّا كُنَّا مُنْذِرِينَ ۝ فِيهَا يُفْرَقُ كُلُّ أَمْرٍ حَكِيمٍ ۝ أَمْرًا مِنْ عِنْدِنَا

“Hâ-Mîm. Açık olan ve gerçeği açıklayan bu kitaba yemin ederim ki; Biz onu kutlu bir gecede indirdik. Çünkü Biz haktan yüz çevirenleri uyarırız. O, öyle bir gecedir ki her hikmetli iş, tarafımızdan bir emir ile o zaman ayırt edilir.”⁴ Selef ulemâsından rivayet edildiğine göre hikmetli işlerin birbirinden ayırt edilmesi şu mânâyâ gelir; bu geceden itibaren bir sonraki seneye kadar meydana gelecek bütün hâdiseler melekler tarafından kader defterlerine yazılır. Öyle ki rızık, ecel, zenginlik, fakirlik, ölüm, doğum... hep bu gece belirlenir. Kur’ân’ın bu gecede indirilmesi meselesi ise bu gecenin Berat gecesini olduğunu düşünen âlimler tarafından şöyle açıklanmıştır: Kur’ân-ı Kerim Berat gecesinde Levh-i Mahfuz’dan dünya semasına toptan indirilmiştir ki buna “inzâl” denir. Kadir gecesinde ise Peygamber Efendimiz’e (sallallâhu aleyhi ve sellem) ilk kez ve parça parça indirilmeye başlanmıştır ki buna da “tenzîl” denir. Peygamber Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem) bir hadis-i şeriflerinde Berat gecesinin feyiz ve bereketini şu sözleriyle anlatır:

إِذَا كَانَتْ لَيْلَةُ النَّصْفِ مِنْ شَعْبَانَ، فَقُومُوا لَيْلَهَا وَصُومُوا نَهَارَهَا، فَإِنَّ اللَّهَ يَنْزِلُ فِيهَا لُغُوبُ الشَّمْسِ إِلَى سَمَاءِ الدُّنْيَا، فَيَقُولُ: أَلَا مِنْ مُسْتَغْفِرٍ لِي فَأَغْفِرَ لَهُ أَلَا مُسْتَرْزِقٌ فَأَرْزُقَهُ أَلَا مُبْتَلًى فَأُعَافِيَهُ أَلَا كَذَّاءٌ أَلَا كَذَّاءٌ، حَتَّى يَطْلُعَ الْفَجْرُ

“Şaban’ın 15. gününün gecesini ibadetle, gündüzünü de oruçla geçirin. O gece güneş battıktan sonra Allah rahmetiyle dünya semasına tecelli eder ve şöyle seslenir: ‘Yok mu istiğfar eden, affedeyim! Yok mu rızık isteyen, vereyim! Yok mu başına bir musibet gelen, sağlık ve afiyet vereyim!’ Bu nida böylece tan yeri ağarana kadar devam eder.”⁵ Rivayet edildiğine göre Berat gecesinde Resûlullah’ı (aleyhissalâtü vesselâm) yanında bulamayan Hazreti Âişe (radiyallâhu anhâ) kalkar ve aramaya çıkar. Nihayetinde O’nu Cennetü’l-Bakî kabristanında başını semaya kaldırmış, tefekkür ve duaya dalmış bir hâlde bulur. Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem) bu gecenin faziletini muazzez zevcesine şu sözlerle anlatır:

إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ يَنْزِلُ لَيْلَةَ النَّصْفِ مِنْ شَعْبَانَ إِلَى السَّمَاءِ الدُّنْيَا، فَيَغْفِرُ لَأَكْثَرِ مِنْ عَدَدِ شَعْرِ عَنَمٍ كَلْبٍ

“Allah Teâlâ, Şaban’ın on beşinci gecesinde dünya semasına rahmetiyle tecelli eder ve Benî Kelb kabilesinin koyunlarının kılları sayısınca insanın günahlarını bağışlar.”⁶ Üstad Bediüzzaman da bu

gecenin faziletiyle ilgili şu görüşlerde bulunur: “Bu gelen gece olan Leyle-i Berat, bütün senede bir kudsî çekirdek hükmünde ve mukadderât-ı beşeriye'nin programı nev'inden olması cihetiyle, Leyle-i Kadir'in kudsiyetindedir. Her bir hasenenin Leyle-i Kadir'de otuz bin olduğu gibi bu Leyle-i Berat'ta her bir amel-i salihin ve her bir harf-i Kur'ân'ın sevabı yirmi bine çıkar. Sair vakitte on ise şuhûr-u selâse'de yüze ve bine çıkar. Ve bu kudsî leyâlî-i meşhurede on binler, yirmi bin veya otuz binlere çıkar. Bu geceler elli senelik bir ibadet hükmüne geçebilir. Onun için elden geldiği kadar Kur'ân'la ve istiğfar ve salâvatla meşgul olmak büyük bir kârdır.”⁷ Ancak, Allah'ın rahmetiyle muamelede bulunduğu bu gecede Resûlullah Efendimiz'in (sallallâhu aleyhi ve sellem) ifadeleri çerçevesinde– bir kısım kimseler bu rahmetten mahrum kalacaklardır:

إِنَّ اللَّهَ لَيَطَّلِعُ فِي لَيْلَةِ الْتَّصْنِفِ مِنْ شَعْبَانَ، فَيَغْفِرُ لَجَمِيعِ خَلْقِهِ، إِلَّا لِمُشْرِكٍ أَوْ مُشَاجِرٍ (وَفِي رَوَايَةٍ: (وَلَا إِلَى قَاطِعِ رَجْمٍ وَلَا إِلَى عَاقٍ لَوْلَا دِيَّهِ وَلَا إِلَى مُدْمِنٍ خَمْرٍ

“Allah (celle celâluhu) Şaban'ın on beşinci gecesi geldiğinde rahmetiyle nazar eder ve bütün mahlûkatını mağfîret eder. Yalnız şunlar müstesnadır; müşrikler, çok kin güdenler, (bir rivayete göre de:) akrabalık bağlarını koparanlar, ana-babasını incitenler ve içkiye düşkün olanlar.”⁸

1. Nesâî, sıyâm 70; Ahmed İbn Hanbel, el-Müsned 5/201.
2. Buhârî, savm 52; Müslim, savm 173, 174, 176, 177.
3. Tirmizî, zekât 28; İbn Ebî Şeybe, el-Musannef 2/346.
4. Duhân sûresi, 44/1-4.
5. İbn Mâce, ikâme 191.
6. Tirmizî, savm 39; İbn Mâce, ikame 191. (Benî Kelb, Arap kabileleri arasında koyunlarının çokluğuyla bilinirdi).
7. Bediüzzaman, Şuâlar, s.495 (On Dördüncü Şuâ).
8. İbni Mâce, ikâme 191; İbn Ebî Şeybe, el-Musannef 6/108.

İnsanların gündemi yeteri kadar dünyevî iken meraklı ve heyecanlı yeni gündemlerle zihinler uhrevî ve ebedî meşguliyetlerden uzaklaşıyor. Çok sevaplı ibadet mevsimi olan Üç Ayların ilki Receb’i bitirip Şaban ayına girdiğimiz halde yaratılış gerekçesi olan ibadet ve duaya yeteri kadar yer veremiyoruz. Her şeye rağmen bugün Şaban ayının faziletlerini ve yapılacak ibadetleri işleyeceğiz.

Resûl-i Ekrem Efendimiz (s.a.v.) diğer aylara göre Şaban ayında daha çok ibadet eder, “Şaban benim ayımdır. Şaban günahları temizleyendir” diyerek kıymet ve faziletini belirtirdi. (Keşfü’l-Hafâ, 2: 9)

Peygamberimizin Şaban ayına gösterdiği bu hürmetin bir sebebi de peşinden gelecek olan Kur’an ayı Ramazan’dan dolayı idi. Peygamber Efendimiz (s.a.v.):

“Ramazan’dan başka en faziletli oruç ayı hangi aydadır” sorusuna şu cevabı vermiştir:

“Ramazan’ı tazim için (Ramazan hürmetine) Şaban’da tutulan oruçtur.” (Tirmizi, Zekât: 28)

Başta Hz. Âişe Validemiz olmak üzere Sahabelerin beyanına göre Peygamberimiz bazen Şaban ayının tamamını, çok kere de çoğu günlerini oruçlu geçirirdi.

Ramazan’dan sonra en çok oruç tutulan ay

Yine Şaban ayındaki oruç hakkında Hz. Âişe Validemizin (r.a.) şöyle bir rivayeti vardır:

“Resûlullah (s.a.v.) bazı aylarda çok oruç tutardı. Hatta biz, onu bu ayda hiç iftar etmedi sanırdık. Bazı aylarda da çok iftar ederdi. Hatta biz, onu bu ayda hiç oruç tutmadı derdik. Resûlullahın (s.a.v.) Ramazan’dan başka bir ayın orucunu tamamladığını görmedim. Şaban’daki kadar oruç tuttuğu bir ay da görmedim.” (Buhârî, Savm: 51)

Hz. Âişe Validemiz (r.a.), başka bir rivayetinde bu konuda şunları söyler:

“Resûlullah (s.a.v.) senenin hiçbir ayında Şaban ayındakinden fazla oruç tutmaz ve şöyle buyururdu:

“Amellerden gücünüzün yettiğini yapın. Çünkü siz bıkmadıkça, Allah da size asla bıkmış muamelesi yapmaz. Allah yanında amelin en makbulü, kişinin az da olsa devam üzere işlediği ameldir.” (Müslim, Sıyam: 177)

Yine Hz. Âişe Validemiz (r.a.) başka bir rivayetinde de, “Resul-i Ekrem (s.a.v.) Şaban ayının tamamını oruçla geçirerek nihayet Şaban’ı Ramazan’la birleştirdi” (İbn-i Mâce, Savm: 4) diyerek Peygamberimizin bu ayda daha çok oruç tuttuğunu ifade etmektedir.

Aralarında çelişki var gibi görünen bu iki rivayeti inceleyen hadis âlimleri, Peygamber Efendimizin (s.a.v.) bazı seneler Şaban’ın tamamını, bazı zamanlarda da çok günlerini oruçlu geçirdiği kanaatine varmışlardır. Zaten hadiste geçen “tamamı” manasına gelen “küll” kelimesi Arapçada çoğunluk manasında da kullanılırdı.

Her iki rivayetten Şaban ayının tamamını oruçlu geçirmenin veya bir kısmında oruç tutmanın caiz olacağı hükmü çıkarılmaktadır.

Ameller Allah’a Şaban’da yükseltilir

Şaban ayında oruç, namaz, sadaka gibi ibadetlerin ve diğer imanî ve İslâmî hizmetlerin fazla yapılmasının bir hikmeti de, devamında gelecek olan Ramazan ayı için zihnen, bedenen ve ruhen bir hazırlık ve

alışkanlığa sebep olmasıdır. Çünkü bazı insanlar “Nasıl olsa, Ramazan gelince daha çok ibadet ederiz” diye gaflet ve tembelliğe kapılabilirler. İşte Şaban’da yapılan ibadetler bu perdeyi yırtmaktadır.

Bu gerçek, şu hadiste açık bir şekilde ortaya çıkmaktadır:

Hiz. Üsâme bin Zeyd (r.a.) Resûlullah’a sorar:

“Yâ Resûlallah, Şaban ayında tuttuğunuz kadar hiçbir ayda oruç tuttuğunuzu görmedim.”

Bunun üzerine Efendimiz (s.a.v.) şöyle buyururlar:

“Recep ve Ramazan ayları arasındaki şu Şaban ayında insanlar gafildir. Bu öyle bir aydır ki ameller, âlemlerin Rabbine bu ayda yükseltilir. Ben oruçlu iken amellerimin yükseltilmesini severim.” (Neseî, Savm: 70)

Ramazana Şaban ayında hazırlanmak, iftar, sahur, teravih, infak ve diğer hayır ve hizmetlerimizi planlamak çok önemlidir. Mesela, herkesin bildiği gibi Ramazanın başında seyrek olan iftar davetleri ve programları, ayın sonunda yoğunlaşır ve birçok kimse bir günde birkaç yere davet edilmiş olup hazırlıklar boşa gider. Oysa ilk günden itibaren iftarlar planlansa bu problem azaltılmış olur.

Peygamberimizin oruçları

Günümüzde oruç çok ihmal edilmiş, neredeyse Ramazan dışında unutulmuş bir ibadettir. Diğer aylarda oruç tutan kimseler pek azdır. Oysa Peygamber Efendimiz (s.a.v.) oruç tutmayı çok severdi. Neredeyse yılın yarısını, belki daha fazlasını oruçlu geçirirdi.

Peygamber Efendimizin (s.a.v.) yıl içinde tuttuğu oruçları çok ayrıntıya girmeden belı başlı olarak şöyle sıralayabiliriz:

Ramazan ayında 29 veya 30 gün.

Şaban ayının bazen tamamında, bazen bir kısmında.

Receb ayının bir kısmında.

Muharrem ayının bir kısmında.

Şevval ayında 6 gün.

Zilhicce ayının ilk 9 gününde.

Eyyâm-ı Bîd (ayın dolunay olduğu günler), yani Kamerî ayların 13, 14 ve 15. günlerinde olmak üzere her ay 3 gün, yılda 36 gün.

Her haftanın Pazartesi ve Perşembe günlerinde olmak üzere yılda 104.

Yukarıda verdiğimiz zaman dilimleri içinde elbette birbiriyle kesişenler vardır. Yani Ramazan ayını 30 oruç saydığımızda o aya ait olan Pazartesi ve Perşembe oruçlarıyla ayın dolunay günlerindeki oruçları sayıya katmamak gerekir. Kesişenleri çıkarıp kalanları topladığımızda bile göreceğiz ki, Peygamber Efendimiz (s.a.v.) neredeyse yılın yarısını, belki de daha fazla bir kısmını oruçlu geçirmektedir.

Herkes bu kadar oruç tutmayı başaramasa bile biraz gayretle tuttuğu oruçların sayısını arttırabilir. İşte Şaban bunun için hem eşsiz bir fırsat, hem faziletli bir aydır. Ailemizi ve çevremizi bilgilendirerek oruca teşvik etmek, hatta iftarlar ikram ederek oruç tutmalarına vesile olmak bizim de sevabımızı kat kat artırır.